
ANRI GRANŽAR

SLAVISTIČKE STUDIJE U FRANCUSKOJ DANAS^{*)}

Proučavanja slovenskih jezika i književnosti, a naročito proučavanje ruskog jezika, zauzimaju značajno mesto u francuskom visokom školstvu. I to interesovanje za jezik, književnost i civilizaciju slovenskih zemalja datira od pre blizu jednog veka, ako izuzmemo usamljene pokušaje, kao Mickijevičev, za koga je 1840. godine na Francuskom koledžu (Collège de France) bila osnovana katedra slovenskih jezika i književnosti.

Međutim, slavistika je ponikla kod nas, prilično čudno, iz naših vojnih nedaća za vreme rata s Nemačkom (1870—1871). Posle potpunog poraza, mlade i vrsne intelektualce privukla je zagonetka koju je carska Rusija predstavljala za Evropu. Počeli su, dakle da otkrivaju jednu kulturu i jedan narod, čija bi vojna sila mogla u budućnosti da drži u šahu Nemačku, tj. tobognju zemlju filozofa, pretvorenu u Bizmarkovu državu koja je uvredila dostojanstvo i rodoljublje Francuza. Hodočasnici: istoričari Alfred Rambo i Leroa-Bolje, lingvisti Luj Leže i Pol Boaje, diplomata Ežen Melkior Vogie doneli su, posle boravka u Rusiji, dela od veoma velikog značaja koja su sve do 1920. ostala omiljene knjige svih onih koji su se upućivali u slavistiku. Godine 1876. jedan od ovih hodočasnika, Pol Boaje, u stvari je prvi počeo da u Francuskoj predaje ruski na Nacionalnoj školi za istočne jezike, koja je 1795. godine osnovana s ciljem da se u njoj obrazuju tumači za arapski i turski koji su bili potrebni francuskoj politici na istoku.

Krajem XIX-og veka Francusko-ruska alijansa još više je povećala privlačnost koju je Rusija

---

^{*)} Anri Granžar upravnik Odeljenja za slavistiku na Sorboni, napisao je ovaj prilog specijalno za »Kulturu«.

predstavljala za francusku mladu generaciju; nekoliko mladih ljudi se sa oduševljenjem posvetilo izučavanju ruskog jezika i ruske kulture, ali njihov broj je ostao neznatan, jer je učenje ruskog i drugih slovenskih jezika davalo veoma male izgleda za uspešnu karijeru.

Došao je prvi svetski rat i revolucija 1917. godine. Rusija, koja je postala Sovjetski Savez, zatvorila se u sebe i odvojila od srednje i zapadne Evrope. Institut za slovenske jezike i kulturu pri Univerzitetu u Parizu bio je, doduše, osnovan 1919. i svečano otvoren 1923. godine, zahvaljujući inicijativi i novcu Jugoslavije i Čehoslovačke, ali nijedna zvanična ličnost iz Sovjetskog Saveza nije prisustvovala ovoj svečanosti. Kulturne veze su bile uspostavljene samo sa slovenskim narodima srednje i južne Evrope: Jugoslavijom, Bugarskom, Čehoslovačkom, Poljskom. Tek počev od 1928. nekoliko francuskih stručnjaka za ruski jezik i kulturu mogli su da rade u SSSR, i njihov broj je ostao veoma mali u narednim godinama sve do 1939. godine. Drugi svetski rat nije naročito produbio naše kulturne veze sa SSSR-om, našim saveznikom. Između 1946. i 1953. francuski stručnjaci za ruski jezik su još uvek prikupljali materijal za svoje teze u Pragu ili u Helsinkiju.

Međutim, položaj ruskog i drugih slovenskih jezika iz temelja se izmenio u Francuskoj otkako je, 1945. godine ruski uveden u srednje škole, što je dovelo do otvaranja konkursa za prijem u službu nastavnika i profesora ruskog jezika. Otada su studenti slavistike imali sigurne izgleda za zaposlenje koji su bivali sve veći ukoliko je rastao broj učenika koji su u srednjim školama učili ruski.

Linija koja prikazuje povećanje broja učenika ruskog jezika u francuskim srednjim školama pokazuje ravnomeran uspon, mestimično čak i grozničav, naročito posle spektakularnih naučnih ostvarenja SSSR-a. Lansiranje prvog ruskog sputnjika 1957. godine učinilo je za francusku slavistiku mnogo više nego zvanične preporuke. Destaljinizacija je dala podsticaja i studijskim i turističkim putovanjima u SSSR, kao i svakovrsnim kulturnim razmenama. I ruski je u srednjim školama dostigao otprilike nivo italijanskog jezika. U 1968. godini učilo ga je 17.000 đaka u gimnazijama i koledžima. Bilo je oko 300 nastavnika koji su predavali ruski. To je, naravno, sitnica pored stotine hiljada đaka koji u srednjim školama uče engleski, ali takav početak mnogo obećava: ne zaboravimo da se ruski predaje u francuskim srednjim školama tek od pre 25 godina. Sem toga, udaljenost Sovjetskog Saveza i teškoće oko boravka u ovoj zemlji ne olakšavaju neposredno učenje ruskog jezika življenjem u samoj zemlji u kojoj se ovaj govori, dok učenici engleskog, nemačkog, španskog i italijanskog imaju da pređu samo preko kanala

ili preko granice pa da čuju oko sebe jezik koji uče u školi.

U svakom slučaju, postati profesor ruskog danas je za svakog studenta perspektiva koja obećava; karijera profesora ruskog jezika u sadašnjem trenutku je kao i svaka druga, ma da je ona ipak zadržala u sebi i nešto neuobičajeno, pa čak i egzotično u širem smislu reči, jer je u izvesnom pogledu reč o jeziku iz jednog drugog sveta. Zbog toga, broj kandidata na konkursu za profesore ruskog jezika, takmičenju između najboljih diplomiranih studenata iz cele Francuske koje otvara vrata nastavničkog poziva u srednjim, a ponekad i visokim školama, u stalnom je usponu. U 1947. godini, kada je prvi put održan konkurs, bilo je samo tri kandidata, od kojih ni jedan nije primljen. Tek 1948. godine »rodio se« prvi profesor ruskog jezika. Ove, 1969. godine, prijavilo se 106 kandidata i usmeni ispit položilo je 26, od kojih se 17 pripremalo na Sorboni. Dvadesetak će ih sigurno biti konačno primljeno posle usmenih ispita koji će se završiti oko 14. jula.

Prirodno je što je broj katedri ruskog i nastavnih mesta drugih slovenskih jezika u visokom školstvu porastao srazmerno povećanju mesta za nastavnike ruskog jezika u srednjim školama. Prva katedra ruskog jezika na Filološkom fakultetu osnovana je u Lilu 1892. godine i to iz razloga koji inače nemaju nečeg zajedničkog s naukom: tkačnice lana su bile u to doba veoma značajne na severu Francuske i njihovi vlasnici veoma uticajni. Zamišljali su da će obrazovanje profesora ruskog jezika olakšati njihove veze sa proizvođačima lana u Rusiji. Jedan među fabrikantima imao je slučajno mladog slavistu u svojoj porodici. Za njega su otvorili katedru ruskog na fakultetu u Lilu. Nije poznato da li su se dobiti vlasnika tkačnica povećale na taj način, ali je francuska slavistika od toga pouzdano imala koristi. Druga katedra, u Parizu, osnovana je samo deset godina kasnije, 1902. godine. I otada su svi stari fakulteti u Francuskoj, sem bezansonskog, dobili katedru ruskog jezika. U Parizu, međutim, postoje tri centra za nastavu ruskog i drugih slovenskih jezika: Sorbona, novi fakulteti u Nanteru i Vensenu i, najzad, za odrasle početnike, Nacionalna škola živih orijentalnih jezika koja je pre nekoliko meseci dobila naziv Univerzitetski centar za žive orijentalne jezike. Među novim fakultetima u unutrašnjosti, Ruan i Nica su ove godine zaveli ruski kao novu disciplinu. Svuda se ostali slovenski jezici postepeno uvode kao sateliti ruskog: srpskohrvatski, poljski, češki, bugarski. Lektorska služba koju vode mlade kolege iz prijateljskih zemalja, postoji uz katedre ruskog jezika. Za neke od ovih jezika osnovane su u poslednje vreme posebne katedre. Takav je slučaj s poljskim na Sorboni, u Lilu,

u Eks-en-Provansu i u Nansiju. Njihovim tragom poći će i drugi. Na Sorboni, od 1966. postoji i katedra za književnosti i civilizaciju jugoslovenskih naroda.

Razvoj nastave ruskog i povećanje broja slavista idu u korak s proširenjem obima naučnih istraživanja. Pre 1914. objavljene su tri doktorske teze (državni doktorati), među kojima je bila i teza g. Andre Mazona. U periodu između dva rata napredak je bio još uvek spor, jer je zapadnim naučnim istraživačima pristup u Rusiju bio mal' te ne zabranjen: izrađeno je samo osam doktorskih teza, od kojih je pet bilo napisano posle 1930. godine i od kojih su dve najbolje, teza Pjera Paskala o Avakumu i teza Borisa Unbegauna o »Ruskom jeziku u XVI veku«, — rezultat izuzetnih okolnosti u životu njihovih autora. Jer u to doba pioniri među slavistima često su birali svoj poziv iz pobuda koje nisu imale ničeg zajedničkog s naukom: emigrantski status, neočekivani ili prinudni boravak u Rusiji; brak sa pripadnikom nekog slovenskog naroda itd. I prvo pitanje koje je Andre Mazon postavljao slavistima — početnicima koji su dolazili da od njega traže uputstva za rad, bilo je: »Šta se s vama dogodilo?« Počev od 1946. stvari su se normalizovale. Od toga vremena trideset državnih doktorata iz slavistike (lingvistika, književnost ili istorija) odbranjeno je u Francuskoj, uglavnom, naravno, u Parizu. Najčešće su to sinteze koje mogu da posluže kao osnova za nastavu u visokim ili srednjim školama. Te teze predstavljaju samo jedan deo rezultata naučnih istraživanja na polju slavistike. Samo Institut za slavistiku objavio je od 1921. godine 112 dela u kojima se raspravljaju mnogobrojna pitanja koja se tiču Sovjetskog Saveza i drugih slovenskih zemalja. A mnogo drugih naučnih radova objavljeno je i drugde. Veoma veliki broj svakovrsnih teza koje su u pripremi, dokazuju da će mlada generacija časno nastaviti tradiciju svojih prethodnika. Godišnja spomenica Instituta za slavistiku za 1969. godinu daje spisak predmeta koje obrađuju teze iz slavistike, prijavljene na francuskim fakultetima i univerzitetskim centrima.

Ima ih više od šest stotina.

Reorganizacija visokog školstva potpomoći će, nadajmo se, razvoj slavistike. Na svakom fakultetu odeljci slavistike okupljaju nastavnike i studente slovenskih jezika oko ruskog. Kad broj članova dostigne 500, ovi odeljci postaju autonomne Jedinice za nastavu i istraživački rad. (U. E. R.) u okviru novih Univerziteta koji će zameniti fakultete za jezike, književnost i humanističke nauke. Inače, ako ima manje od 500 članova, odeljak za slavistiku pripaja se drugim živim jezicima i sačinjava zajedno sa njima Jedinicu za nastavu i istraživački rad. U Parizu, na Sorboni, bilo je u toku 1968/69.

školske godine 940 studenata slavistike od kojih je 650 imalo ruski jezik kao glavni predmet, a ostalih 290, kao sporedan predmet. Zajedno sa katedrom za poljski i Institutom za ugro-finske jezike oni sačinjavaju slavističku Jedinicu za nastavu i istraživački rad koja nosi naziv Jezici i civilizacije Istočne Evrope.

Nastava je ovde organizovana kao i u drugim Jedinicama za nastavu i istraživački rad po sistemu bodova koji je već bio primenjen u prvoj godini prvog stepena studija, a u školskoj 1969/70. godini biće primenjen i na drugoj godini. Ustanovljenje bodova omogućuje studentu da među predmetima koji se predaju izabere one koji ga interesuju, specijalizujući se istovremeno u jednoj disciplini, što visokom školstvu daje višestruko naučni karakter. U prvoj godini studija prvog stepena bilo je ove godine 10 bodova, a biće ih 10 i u drugoj godini, u toku školske godine 1969/70. Ovi bodovi su u prvoj godini ovako raspodeljeni: šest bodova godišnje za ruski kao glavni jezik: prevod na ruski + gramatika, prevod s ruskog + civilizacija, fonetika + konverzacija. Dva boda su obavezno rezervisana za francuski, a dva poslednja bira sam student. Izbor je, dakle, prilično ograničen kad je u pitanju ruski kao što je slučaj i sa drugim živim jezicima. To dolazi otuda što student ruskog na prvoj godini fakultetskih studija nije početnik. On je već pet-šest godina učio ruski u gimnaziji. Njegov poziv je već u velikoj meri određen i za njega to nije, dakle, neka nova disciplina, kao što je slučaj sa njegovim drugom koji počinje da studira neki predmet koji mu je u gimnaziji bio sasvim ili gotovo nepoznat: sociologija ili istorija umetnosti, na primer, u pogledu kojih on ne zna da li ima zaista nekih sklonosti i koji mu se mogu i ne dopasti kad ih поближе upozna. Za svaki bod provera znanja se vrši po sistemu stalnog proveravanja (često usmeno i pismeno ispitivanje), parcijalni ispiti (tri-četiri ispita iz jednog dela discipline) ili završni godišnji ispit koji moraju da polažu oni studenti koji na ispitima u toku školske godine nisu postigli srednju ocenu 10 (ocene obično idu od 1 do 20^{*}). Student koji nije postigao potreban prosek polaže ponovo samo onaj ispit na kome nije imao sreće. Ovako stoji stvar sa prvim dvema godinama koje sačinjavaju prvi stepen studija na visokim školama.

Na drugom stepenu (na kome studije takođe traju dve godine) privremeno je zadržan stari sistem potvrda o položenim ispitima. Što se ruskog tiče, obavezna potvrda o položenom ispitu iz ruske književnosti obuhvata na usmenom prevod na ruski, prevod s ruskog i sastav na ruskom («sočinenie») o piscu koji se nalazi na

---

* Prim. prev.

programu, utvrđenom za dve godine, sve to, naravno, bez rečnika. Kad je u pitanju sastav, kandidati mogu ipak da konsultuju tekstove iz programa na koje se odnosi zadati sastav; ovi tekstovi im stoje na raspolaganju na stolu koji se nalazi pored stola dežurnog nastavnika. Student prve godine II stepena studija mora da pripremi još jedan predmet da bi dobio još jednu potvrdu, koja nosi naziv Potvrde broj 1 (C 1); bira ga sa jedne liste koja sadrži prilično ograničeni broj predmeta. To su: ruska lingvistika, ruska civilizacija, poljski ili srpskohrvatski, lingvistika, klasična književnost, upotreba književnost itd.

Kad student dobije ove dve potvrde, on je diplomirao, tj. dobio diplomu koja mu daje mogućnost da predaje ruski u nižim razredima srednjih škola. Ali on može i da nastavi studije do nacionalnih konkursa i doktorata.

Druga godina na studijama drugog stepena naziva se godinom (ovladavanja) »majstorstva«; to je viši stupanj koji onima koji ga završe omogućuje da predaju u višim razredima srednjih škola. Studenti pišu naučnu raspravu na stotinak mašinom pisanih stranica o predmetu koji im profesor predloži, spremaju je godinu dana na seminarima na kojima se okupljaju kandidati koji obrađuju slične teme, i »brane« tu svoju raspravu kao malu tezu. Evo tri primera tema koju je nedavno predložio studentima pisac ovih redova:

Osećanje ljudskog dostojanstva u romanu »Poniženi i uvređeni« od Dostojevskog
Molijer u delu Bulgakova

Pustolovni roman u Rusiji u prvoj polovini
XIX veka

Pored pisanja ove rasprave student mora da dobije još jednu potvrdu, zvanu Potvrda broj 2 (C 2) koja obuhvata sledeće usmene ispite: tumačenje na ruskom jednog teksta koji se odnosi na temu obrađenu u raspravi i ispitivanje na francuskom o književnom ili istorijskom periodu za koji je vezana rasprava. Trebalo bi pomenuti i ispit iz filologije koji umesto rasprave treba da obuhvati grupu od četiri potvrde pripremljene u toku od dve godine, jer nivo koji studenti dostignu za tri godine nije dovoljno visok da bi oni u četvrtoj godini mogli da se bave originalnim i nezavisnim radom na lingvistici ili slovenskoj filologiji.

U petoj godini najbolji studenti stupaju na studije trećeg stepena i pripremaju se za nacionalni konkurs (agregaciju ili pak za C. A. P. E. S. tj. Potvrdu (Svedočanstvo) o potrebnoj spremi za nastavu u srednjim školama (koja im daje pravo da odmah dobiju mesto u srednjim školama, a oni koji se pri polaganju ispita za agregaciju budu visoko plasirali, mogu biti izabrani za

asistente na fakultetima. Međutim, studenti C. A. P. E. S.-a moraju da provedu godinu dana na studijama i pedagoškom stažu, a ubuduće isti uslov će morati da ispune i kandidati za agregaciju. U toku studija trećeg stepena diplomirani studenti mogu da spremaju i doktorat koji se može dati na studijama trećeg stepena i koji ih osposobljava za asistente, a priprema ih i za mnogo učeniji i originalniji rad na tezama za državni doktorat ili doktorat iz književnosti.

Ova izlaganja o novoj organizaciji studija, koja još nije u potpunosti utvrđena, odnosi se, naravno, samo na slavistiku na Sorboni u Parizu, ali slično je stanje i u drugim Jedinicama za nastavu i istraživački rad koje obuhvataju i slovenske jezike. Ovakva organizacija će nužno usloviti razvoj naših disciplina. Posle jednogodišnje primene nove organizacije rada u toku školske godine 1968/69, već je konstatovan očigledan napredak u usmenom i pismenom učenju. Taj uspeh će ubuduće sve više zavistiti od sredstava koja se budu stavljala na raspolaganje predavačima i studentima: audio-vizuelni aparati i povećanje broja nastavnika, što će omogućiti rad u grupama od dvadeset do trideset slušalaca. Ali to je već drugo pitanje. Ograničimo se na to da poželimo da se u sadašnjoj situaciji nađu ta sredstva. Novac nije samo pokretačka snaga rata, kako to kaže stara izreka, već i mira i kulture naroda i njegove elite. A uspesi istraživačkog rada na polju slavistike zavise, u krajnjoj liniji, od broja i kvaliteta diplomiranih studenata na srpskohrvatskoj, poljskoj grupi i drugim jezicima, od kvaliteta magistara ruskog jezika koji budu obrazovani na novim univerzitetima. U naučno-istraživačkom radu ista je situacija kao i u sportu. Što je više sportista u jednom narodu, više ima izgleda da se među njima nađe olimpijski takmičar. Ukoliko bude veći broj slavista, utoliko će biti više verovatnoće da se među njima pronade i izgradi onaj koji bi mogao postati »učiteljem« svetske klase.

(Prevela s francuskog:
ZORICA HADŽI-VIDOJKOVIĆ)